

6. Стрельченко О. Г., Бухтіярова І. Г., Скорик В. О. Адміністративні процедури: поняття, особливості та зміст. *Trends in science and practice of today: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.. 19-22 жовтня 2021р., Анкара, Туреччина* С. 107-113.

7. Дозволи, ліцензії, перевірки в воєнний стан. URL: <https://product.ligazakon.ua/deregulyaciya-biznesu/>

Богдан Ігор Васильович

аспірант кафедри теорії, історії та філософії права НАВС

Науковий керівник:

Тихомиров Денис Олександрович,
професор кафедри теорії, історії та філософії права НАВС, доктор юридичних наук, доцент

СИНЕРГІЯ ПРАВА ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року кардинально змінило безпековий ландшафт нашої держави та зумовило необхідність переосмислення ролі та функцій усіх складових сектору безпеки і оборони. Національна поліція України (НПУ), яка традиційно відповідальна за підтримання публічної безпеки та порядку, протидію злочинності та надання поліцейських послуг, опинилася перед безпрецедентними викликами, що вимагали її активного залучення до виконання завдань оборони держави. Ця трансформація, що відбувається в умовах екстремального навантаження та постійної загрози, підкреслила критичну важливість взаємозв'язку між чітким правовим регулюванням та ефективною правоохоронною практикою для забезпечення національної безпеки й обороноздатності.

Ефективна оборона держави ґрунтується не лише на військовій потужності, але й на стійкості державних інститутів, злагодженій взаємодії всіх силових структур та чіткому правовому механізмові, що регламентує їхню діяльність. Участь Національної поліції у відсічі збройної агресії, виконанні завдань територіальної оборони, стабілізаційних заходах на деокупованих територіях та інших оборонних функціях вимагає не тільки високого професіоналізму та самовідданості особового складу, але й міцного правового фундаменту. Цей фундамент має забезпечувати легітимність дій поліцейських, визначати межі їхніх повноважень, гарантувати дотримання прав людини навіть в умовах воєнного стану та сприяти ефективній координації з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони.

Центральним аргументом є твердження про те, що обороноздатність України суттєво посилюється завдяки синергії між досконалим правовим регулюванням та скоординованою практичною діяльністю Національної поліції.

Однак досягнення оптимального рівня цієї синергії вимагає вирішення низки критичних питань, пов'язаних із правовими невизначеностями, ресурсним забезпеченням, механізмами координації та адаптацією до нових функцій, особливо в контексті розширених повноважень НПУ під час дії воєнного стану.

Нормативно-правова база, що регламентує участь Національної поліції України в обороні держави, є багаторівневою системою, яка починається з основоположних принципів Конституції України та конкретизується у спеціальних законах, що регулюють сфери національної безпеки, оборони, правового режиму воєнного стану та безпосередньо діяльність поліції.

Фундаментальною нормою, що закладає підвалини для залучення різних державних інституцій до захисту держави, є стаття 17 Конституції України. Вона проголошує, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави та справою всього Українського народу. Ця норма підкреслює всеохоплюючий характер оборони, яка не обмежується виключно військовими засобами.

Хоча основний тягар оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладається на Збройні Сили України, стаття 17 також чітко вказує, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. Це конституційне положення є ключовим, оскільки воно прямо передбачає участь правоохоронних органів, до яких належить і Національна поліція, у забезпеченні державної безпеки – функції, нерозривно пов'язаної з обороною, особливо в умовах зовнішньої агресії. Таким чином, Конституція не тільки допускає, але й передбачає залучення правоохоронних структур до виконання завдань, що виходять за межі традиційної боротьби зі злочинністю та охорони громадського порядку, створюючи конституційну основу для їх інтеграції в загальнодержавну систему оборони.

Конституційні приписи знаходять свою деталізацію у спеціальному законодавстві. Закон України «Про національну безпеку України» формалізує місце Національної поліції в архітектурі безпеки держави. Стаття 12 цього Закону визначає склад сектору безпеки і оборони, до якого, поряд із силами оборони (ЗСУ та ін.) включено Міністерство внутрішніх справ України, Національну гвардію України, Національну поліцію України (далі – НПУ), Державну прикордонну службу України, Державну міграційну службу України, Державну службу України з надзвичайних ситуацій та інші органи. Включення НПУ до цього сектору свідчить про її визнання не просто як допоміжної сили, а як невід'ємного компонента державної системи забезпечення національної безпеки та оборони.

Закон України «Про оборону України» встановлює загальні засади оборони. Стаття 12 цього Закону, визначаючи завдання інших військових формувань та правоохоронних органів, зазначає, що їхні завдання щодо оборони визначаються Конституцією та законами, що регулюють їхню діяльність. Це означає, що Закон «Про оборону України» делегує конкретизацію оборонних функцій поліції іншим нормативно-правовим актам, насамперед

профільному Закону «Про Національну поліцію». Водночас, визначення таких понять, як «сили і засоби, що залучаються до здійснення заходів з оборони держави» та «район воєнних (бойових) дій», створює контекст, у якому діяльність поліції може розглядатися як частина загальних оборонних зусиль.

Особливого значення набуває Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, а також гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. Цей закон надає військовому командуванню та іншим державним органам, включаючи поліцію, розширені повноваження для забезпечення оборони та громадського порядку в особливий період. До таких повноважень, що безпосередньо стосуються діяльності поліції, належать: посилена охорона об'єктів, запровадження комендантської години, встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування, перевірка документів, огляд речей, транспортних засобів, багажу, вантажів, службових приміщень і житла громадян (за винятком обмежень, встановлених Конституцією), заборона певних видів діяльності, а також інші заходи, передбачені законом. Ці розширені повноваження дозволяють поліції ефективніше виконувати завдання в умовах війни, зокрема щодо забезпечення режимних заходів та підтримання правопорядку.

Ключовим нормативно-правовим актом, що безпосередньо визначає повноваження НПУ у сфері оборони, є Закон України «Про Національну поліцію». Стаття 23 містить широкий перелік завдань, покладених на поліцію. Пункт 24 частини 1 цієї статті прямо вказує, що поліція «бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості». Це положення пов'язує загальні функції поліції з діями, необхідними в умовах особливих правових режимів, встановлених Законом «Про правовий режим воєнного стану».

Вирішальне значення має Стаття 24 Закону України «Про Національну поліцію». Частина 1 підкреслює принцип законності, встановлюючи, що виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом. Частина 2 надає чіткий мандат органам та підрозділам системи поліції «у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України» брати участь в обороні України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану. Це положення є прямим законодавчим дозволом на залучення поліції до оборонних завдань, включаючи ті, що виходять за рамки традиційної поліцейської діяльності. Частина 3 передбачає можливість оперативного підпорядкування органів та підрозділів поліції, що дислокуються в межах певного регіону (АР Крим, область, м. Київ), відповідному начальнику Головного управління НПУ за рішенням керівника поліції під час дії воєнного

стану для виконання завдань територіальної оборони та забезпечення заходів воєнного стану. Це створює механізм для централізованого управління поліцейськими силами в регіоні під час кризи. Частина 4 є особливо важливою, оскільки вона дозволяє поліції особливого призначення (ПОП) «за рішенням військового командування, погодженим з керівником поліції або уповноваженою ним особою», брати участь в обороні України шляхом безпосереднього ведення бойових дій відповідно до Закону «Про оборону України». Це положення створює правову основу для залучення спеціальних підрозділів поліції до активних бойових операцій під військовим командуванням. Однак, це породжує складне правове питання щодо статусу таких поліцейських. Традиційно правоохоронці діють у рамках цивільних структур командування та правил застосування сили, спрямованих на мінімізацію шкоди та пропорційне застосування сили для правоохоронних цілей. Військові ж операції підпорядковуються іншим структурам командування та нормам міжнародного гуманітарного права (МГП), де комбатанти є легітимними цілями, а метою часто є військова поразка супротивника. Поліцейські, що діють під військовим командуванням у бойових умовах, фактично виконують функції комбатантів. Проте їхній основний правовий статус за національним законодавством залишається «поліцейський», що може створювати колізію з визначеннями комбатантів та цивільних осіб у МГП. Таким чином, стаття 24 створює гібридний правовий статус для цих поліцейських підрозділів, що потребує уточнення як у національному законодавстві (щодо відповідальності, застосування сили), так і в контексті міжнародного гуманітарного права (щодо статусу комбатанта, прав та захисту).

Таким чином, законодавство України створює комплексну правову базу для участі Національної поліції в обороні держави, особливо в умовах воєнного стану, визначаючи її як складову сектору безпеки і оборони та надаючи їй специфічні повноваження, включаючи можливість безпосередньої участі у бойових діях для окремих підрозділів.

Синергія між правом та практикою поліцейської діяльності має працювати в обох напрямках. Практичний досвід, набутий Національною поліцією під час виконання оборонних завдань з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення є безцінним джерелом інформації для вдосконалення законодавства. Виявлені під час реальної роботи проблеми, прогалини, неефективні норми чи, навпаки, успішні практики мають систематично аналізуватися та використовуватися для внесення змін до законів та підзаконних актів.

Такий зворотний зв'язок від практики до законодавства є ключовим для створення динамічної та адаптивної системи. Наприклад, саме практична необхідність та участь поліції у боях призвели до законодавчого закріплення відповідних повноважень. Подальший аналіз досвіду застосування цієї норми, а також досвіду розслідування воєнних злочинів чи колабораціонізму, має стати основою для наступних законодавчих ініціатив.

Для забезпечення справжньої синергії необхідно створити формальні механізми збору, аналізу та передачі оперативного досвіду НПУ законодавцям та іншим органам, відповідальним за формування політики у сфері безпеки і оборони. Це дозволить правовій базі постійно адаптуватися до реалій діяльності

поліції в умовах війни та післявоєнного відновлення, забезпечуючи її максимальну відповідність потребам оборони та безпеки.

Крім того, ефективна та законна діяльність поліції, що ґрунтується на чіткому праві, сприяє зміцненню довіри населення. Довіра та співпраця громадян є критично важливими елементами національної стійкості, що, в свою чергу, є невід’ємною складовою обороноздатності держави.

Національна поліція України довела свою незамінність як важливий елемент національної стійкості та оборони. Її здатність адаптуватися до екстремальних умов, виконувати різноманітні завдання – від гуманітарних до бойових – є значним внеском у спільну боротьбу українського народу. Подальше зміцнення її потенціалу та ефективності потребує системних зусиль щодо вдосконалення законодавства, покращення міжвідомчої координації, модернізації системи підготовки та забезпечення, а також пошуку оптимального балансу між безпекою та правами людини. Успішне вирішення цих завдань дозволить не лише підвищити обороноздатність держави сьогодні, але й сформувати більш стійку та ефективну систему правоохоронних органів для майбутнього України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.04.2025).
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 21.04.2025).
3. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1932-12> (дата звернення: 21.04.2025).
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 21.04.2025).
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 21.04.2025).